

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 8 • Aralık 2023 • 139-147
Issue: 8 • December 2023 • 139-147

Siber Psikoloji: Kişilik ve Dindarlık

- Korkmaz, S. (2021). *Siber psikoloji: Kişilik ve dindarlık*.
İstanbul: Çamlıca Yayınları (230 s.)
- Korkmaz, S. (2021). *Cyber psychology: Personality and religiosity*.
İstanbul: Çamlıca Publications (230 p.)
ISBN: 978-605-70597-9-6

Mervenur Uzgur

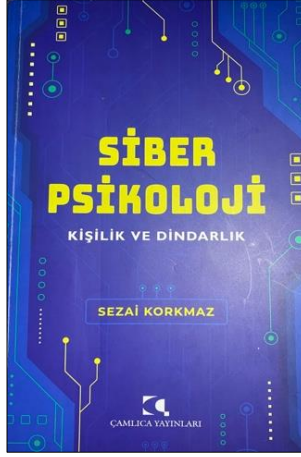
Yüksek Lisans Öğrencisi
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
E-posta: uzgurmervenur@gmail.com
Orcid: 0000-0003-4345-7812
Eskişehir / Türkiye

MA Student
Eskişehir Osmangazi University
Institute of Social Sciences
E-mail: uzgurmervenur@gmail.com
Orcid: 0000-0003-4345-7812
Eskişehir / Türkiye

<https://doi.org/10.59379/tdpd.1335281>

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Makale Türü • Article Type Kitap İnceleme • Book Review
Geliş Tarihi • Received 01 Ağustos 2023 • 01 August 2023
Kabul Tarihi • Accepted 08 Kasım 2023 • 08 November 2023

Ö z e t

Sezai Korkmaz tarafından kaleme alınan bu eserde, covid-19 salgınıyla baş gösteren yoğun internet kullanımının meydan getirdiği problemler, siber zorbalığın artması, bireyleri psikolojik anlamda etkilediği gözlemlenmiştir. Çalışmada nitel ve nicel yöntem kullanılmış olup siber zorbalık/mağduriyet, problemlerli internet kullanımı, kişilik özellikleri ve dindarlık ilişkileri olumsuz veya sağlıksız yönünden etkileri ele alınmıştır. Ayrıca literatürde dindarlık/maneviyat açısından ne tür iyileştirme çalışmaları yapıldığı da aktarılmaya çalışılmıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Din psikolojisi • Dindarlık • Siber psikoloji • Kişilik
İnternet

A b s t r a c t

This work, authored by Sezai Korkmaz, examines the issues arising from the increased internet usage during the covid-19 pandemic, particularly the escalation of cyberbullying. Observations indicate a notable psychological impact on individuals. The study employs both qualitative and quantitative methods, exploring the adverse effects of cyberbullying/victimization and problematic internet use on religiosity in accordance with personality traits. Additionally, the paper attempts to convey the nature of improvement initiatives in the literature related to religiosity/spirituality.

K e y w o r d s

Psychology of religion • Religiosity • Cyber psychology
Personality • Internet

1989 yılında Kahramanmaraş'ta dünyaya gelen Korkmaz, ilköğrenimini Çırcırcılar İlköğretim Okulunda okumuş ardından Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenimine devam etmiştir. 2008-2012 yıllarında Korkmaz, lisans eğitimini Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamlamıştır. Master eğitimini 2012'de Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde "Din psikolojisine değerler yaklaşımı çerçevesinde Erol Güngör'ün katkıları" adlı teziyle bitirmiştir. 2015-2019 yıllarında ise tanıtımını yaptığımız eserin adını aldığı ve dayandığı doktora tezini Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Siber zorbalık ve mağduriyet, problemler internet kullanımı ve dindarlık ilişkisi" adıyla tamamlamıştır. Ayrıca 2211 Doktora Destek Programıyla TÜBİTAK tarafından doktora tezi desteklenmiştir. Korkmaz, akademik kariyerine Doçent ünvanıyla Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalında devam etmektedir.

Yazar, kitabın içindekiler kısmını Önsöz, Giriş ve 4 ana bölümden oluşturmuş akabinde sonuçlar ve öneriler kısmı ile sonlandırmıştır. Önsöz'de (s. 11), siber psikoloji alanının ortaya çıkışı ve temel amacından bahsetmiş, tüm dünya genelinde internet kullanım yoğunluğunun artma sebebini dile getirmiştir. Korkmaz, ülkemizin bu sıralamada nerede olduğunu ifade ederek bu bağlamda siber psikoloji ve dindarlık ilişkisinin, teorik ve uygulamalı olarak araştırıldığını belirtmiştir. Yazar çalışmada nicel (anket) ve nitel (görüşme) yöntemleri kullanarak konunun saha bazında da yansımalarının nasıl tezahür ettiğini göstermiştir.

Korkmaz, siber psikolojinin, internet, web ve dijital psikoloji şeklinde de tanımlandığını ve inceleme alanının bilgisayar ile insanlar olduğunu belirtmiştir (s. 13). Bu bağlamda siber psikoloji, insanın duyuşal-motor, bilişsel ve sosyal süreçler dahil bütün davranışlarını araştırmayı hedeflemektedir. Giriş kısmı yedi ana başlıktan oluşmaktadır (s. 18-34).

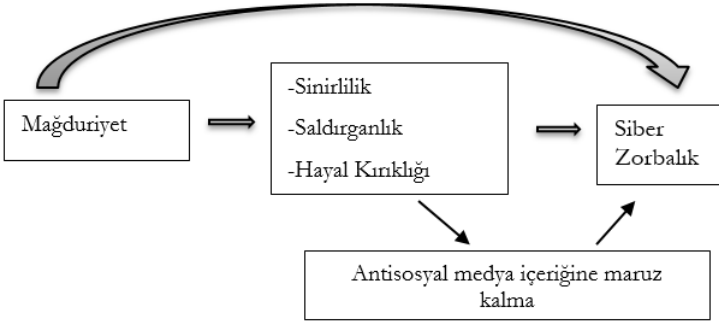
Kitabın birinci bölümünde (s. 35) yazar, alanyazın araştırmaları ve genel literatür bilgilerini okuyucuya sunmaya çalışmıştır. Korkmaz siber zorbalık/mağduriyet kavramlarının tanımını, nedenlerini, yaygınlığını ve insanlar üzerindeki olumsuz etkilerini belirtmiştir. Yazar bu bölümde iki ana başlık ve alt başlıklarla konuyu genişleterek daha önce saptanmış emsal örneklerle ele alıp konunun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır.

Yazarın bu başlıklar altında verdiği bilgilere değinecek olursak, siber zorbalık sonucunda özellikle yaşları (12-13) küçük çocukların

intihar ettiklerine dair bilgilere yer vermiştir (s. 35). Korkmaz, siber zorbalığı anlayabilmenin ön koşulu olarak “geleneksel zorbalık” yani doğrudan okul zorbalığı denilen, bireyin bir başka bireye ya da öğrenciye devamlı ve tekrarlı olacak şekilde olumsuz sonuçlara neden olan etkiye maruz bırakılması olduğunu ifade etmiştir (s. 36). Teknolojinin yaygın olmadığı zamanlarda doğrudan öfke, sinir, şiddet şeklinde seyreden zorbalık, internet kullanımının yaygınlaşmasıyla dolaylı bir şekilde sanal ortamda devam etmiştir. Yazar, dolaylı zorbalık hakkında sosyal ortamdan dışlama, hakkında asılsız iddialar üretme yoluyla kişiyi psikolojik bir zorbalık ve mağduriyete sürüklediğini belirtmiştir (s. 37).

Korkmaz, siber zorbalığın temel özelliklerinin, kullanıcının geçici e-mail hesabı kullanması, sohbet odalarında rumuz vs. gibi anonim hesaplara sahip olduklarını, denetim eksikliğinin olduğunu, hızlı bir şekilde yayıldığını ve bunlara ek olarak yayılan bilgi içeriğinin kaldırılması ve toplanması işleminin zor olması sebebiyle bireye onarılamaz psikolojik mağduriyet yaşattığını açıklamıştır (s. 40). Korkmaz, döngüsel siber zorbalık modelini şematik halde belirtmiştir (ayrıca bkz. Şekil-1).

Şekil-1:
Döngüsel siber zorbalık modeli

Yazar, sosyal-bilişsel siber zorbalık modellemesini Xiao ve Wong'un (2013) yaklaşımı ile çeşitli çevresel etmenlerin kişilerin siber zorbalık yapmasını tetiklediğini ifade etmiştir.

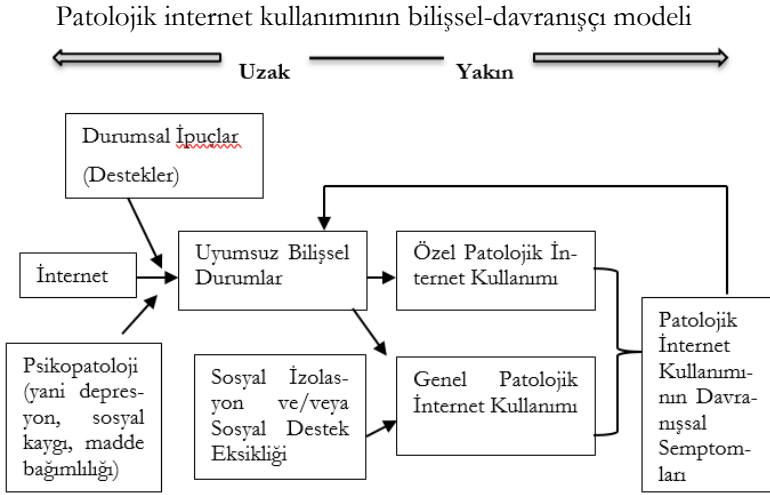
Yazar, siber zorbalık ve mağduriyet nedenleri arasında, kişilerin yüksek sosyal statü kazanma arzuları olduğunu, intikam alma dürtüsü ile saldırganca davranışlar sergileme, kıskançlık, tahammülsüzlük, bu bağlamda da görünmezlik hissinden dolayı da ceza almaya yönelik kaygının ortadan kalkması hatta bir oyundaymış gibi internette yapılan her şeyin orada kalacağına dair inancın getirdiği rahatlıkla zorba tutumlara sürüklendiklerini ifade etmiştir (s. 47-48). Korkmaz ayrıca

siber zorbalık ve mağduriyetin açtığı sorunların, kişilerde sinir, hüsrana, üzüntü, stres, depresyon, intihar gibi uzun süreli psikolojik rahatsızlıklara sebebiyet vererek olumsuz düşüncelere sürüklediğini de belirtmektedir (s. 49).

Yazar, siber mağduriyet araç ve türlerini de yine birinci bölümde alt başlıklar kapsamında: *akıllı telefon, bilgisayar, tablet, anlık mesajlaşma uygulamaları, sosyal iletişim ağları, sohbet odaları, bloglar, e-mail programları, interaktif oyunlar, sözlük ve ansiklopedi adı altındaki site oluşumları*, şeklinde sistematize etmiştir (s. 54).

Korkmaz, problemlili internet kullanımı bağlamında üç yaklaşımı; davranışçı, bilişsel-davranışçı ve sosyal bilişsel yaklaşım şeklinde ifade etmiştir. Bu yaklaşımlardan Davis (2001)'in patolojik internet kullanımının bilişsel semptomlara neden olduğu fikrinden hareketle bilişsel-davranışçı modelin işe yarayacağını savunan modeli kitapta şematik halde vermiştir (ayrıca bkz. Şekil-2).

Şekil-2:

İkinci bölümde (s. 85-96) yazar, I. *Kişilik Tanımları*, II. *Kişilik Kuramları*, III. *Beş Faktörlü Kişilik Modeli*, IV. *Kişilik Özellikleri ve Siber Zorbalık/Mağduriyet*, V. *Kişilik Özellikleri ve Problemlili İnternet Kullanımı* şeklinde psikolojinin geniş konularından biri olan kişilikle ilgili bilgileri konu kapsamı ve sınırlılığında incelemiştir (s. 85). Yazara kişilik kavramının, bir bireyi diğerinden ayıran sosyal, ruhsal ve bilişsel özelliklerin bütünü olduğunu ifade ederken karakter kavramıyla yakından ilişkili fakat doğuştan gelen bir özellik olmadığını da vurgulamıştır (s. 86). Kişilik kuramlarını ise psikanalitik yaklaşım çerçevesinde değerlendirerek Freud'un görüşlerine yer vermiş,

davranışçı yaklaşıma göre kişiliğin etki-tepki çerçevesinde şekillendiğine değinmiştir. Bilişsel yaklaşıma göre ise düşünme, algılama ve yargılama gibi işlemler üzerinden anlaşıldığını ifade etmiştir. Hümanist yaklaşımda kişilik, bireylerin doğuştan kendini geliştirme ve gerçekleştirme potansiyelinde olduğu, varoluşçu psikolojide ise anlamlı bir hayat sürme bilincinde olması, Sullivan'a göre kişiliğin hayal ve gerçek kişiler arasındaki ilişkiler neticesinde meydana geldiği ve son olarak Horney'in, Freud'un görüşlerine karşı çıkararak farklı bir bakış açısıyla kişiliği yorumladığını kişilik kuramları başlığı altında göstermiştir (s. 88-90).

Yazar beş faktörlü kişilik özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- Dışadönüklük/İçedönüklük
- Duygusal Dengelilik/Dengesizlik
- Deneyimlere Açıklık/Zekâ-Gelişmemişlik
- Sorumluluk/Öz-denetim-Yönsüzlük/Dağınıklık
- Yumuşak Başlılık/Düşmanlık

Üçüncü bölüm (s. 97-105) dindarlık ile ilgili konu kapsam ve sınırlılık bağlamında ele alınmıştır. Yazar bu kısımda; *I. Dindarlık Tanımları*, *II. Bireysel Dindarlık ve Dindarlığın Boyutları*, *III. Dindarlık ve Problemler İnternet Kullanımı*, *IV. Dindarlık ve Siber Zorbalık/Mağduriyet* başlıklarıyla dindarlık boyutunu incelemiştir.

Dördüncü bölümde (s.107-188) yazar, üç ana başlık ve alt başlıklar halinde araştırma bulguları ve yorumlar kısmıyla çalışmasını neticelendirmiştir.

Yazar, katılımcıların siber zorbalığın temel sebeplerini şu şekilde sıralamıştır; (i) Romantik (duygusal) ilişkilerin siber zorbalığa itmesi, (ii) İnternet kullanımının gerçeklik algısını kırması, (iii) Cinsel eğilimleri burada tatmin etmeye çalışma, (iv) Kıskançlık duygusu, (v) Merak duygusu, (vi) İnterneti dolandırıcılık aracı olarak kullanma (s. 113).

Yazar, siber psikoloji, kişilik ve dindarlık değişkenlerinde bireylerin demografik dağılım bulgularını vermiştir. Cinsiyete göre, anlam farklılıkları -problemler internet kullanımlarının istatistiksel farklılığı-dindarlıkla ilişkili anlamlı bağlantısı şeklinde sonuçlanmıştır (s. 123-124).

Yaş değişkenine göre, siber zorbalığın veya mağduriyetin anlamlı ilişkisi -kişilik özelliklerinde yaş gruplarına göre oluşan farklılıklar- yaş gruplarındaki dindarlıkla ilişkili istatistik farklılıklar tespit edilmiştir. (s. 127-133).

Medeni duruma göre, siber zorbalık veya mağduriyetin anlamlı ilişkisi-kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve içedönüklük oranları -

dindarlıkla ve dindarlığın alt boyutlarıyla istatistisel bilgiler tespit edilmiştir (s. 135-136).

Gelir durumuna göre, siber zorbalık veya mağduriyetin anlamlı ilişkisi -kişilik özelliklerinden dışadönüklük ve içedönüklük farklılaşması, dindarlık ve dindarlığın alt boyutlarıyla ilişkisi, dinin davranış boyutundaki ilişki- verilmiştir (s. 142-143).

Sosyal çevreye göre, siber zorbalık veya mağduriyetin yaşamın genel olarak geçtiği yerlere göre istatistiksel bilgiler -kişilik özelliklerine bağlı hayatın çoğunluğunun geçtiği yerle anlamlı ilişkisi, dindarlık seviyesiyle sosyal çevre uyumu, dini ibadet ve davranış düzeyi- incelenmiştir (s. 146-149).

İkamet edilen yere göre internet kullanımının siber zorbalık veya mağduriyet açısından anlamlı ilişkisi -ikamet yeri ili kişilik özelliklerinin farklılıkları, oturulan yer il dindarlık düzeyi arasındaki farklılaşma- tespit edilmiştir (s. 151-153).

Eğitim durumuna göre, problemlı internet kullanımının siber zorbalık veya mağduriyetle ilişkisi -eğitim durumunun kişilik özellikleriyle anlamlı farklılaşması, dindarlık, dini alt boyutları araştırılmıştır (s. 155-159).

Meslek gruplarına göre problemlı internet kullanımı ile meslek gruplarına göre problemlı internet kullanımı, kişilik özellikleri, dindarlıkla meslek grupları arasındaki ilişkiler hakkındaki tespitler verilmiştir (s. 160-162).

İnternet kullanım süresiyle zorbalık arasındaki ilişkiler, kişilik özellikleri, dindarlık ile internet kullanım süresi arasındaki ilişki düzeyleri verilmiştir (s. 164-168).

Yaşamı olumsuz etkilemesine göre, internetin olumsuz etkilerinin siber zorbalık veya mağduriyetle anlamlı farklılaşması -kişilik özelliklerine etkisi yönünden, dindarlık düzeyi arasındaki anlamlı farklılaşması yönünden istatistiksel bilgi- verilmiştir (s. 169-171).

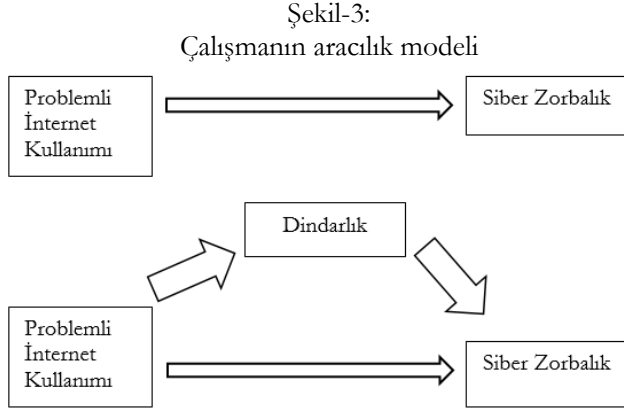
Değişkenler arası ilişkilerde dindarlık ve siber zorbalık/mağduriyet arasında istatistiki bağlamda anlamlı düzeyde korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Dindarlık değişkeni ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişki verilmiştir. Yapısal eşitlik modeline göre dindarlık ile siber zorbalık arasındaki ilişki tespit edilmiştir (s. 172-175).

Dindarlık ile problemlı internet kullanımı arasındaki ilişkiler verilmiştir (s. 177-178). Dindarlık ile kişilik özellikleri arasında anlamlı

ilişkiler, dışadönüklük ve içedönüklük şeklinde incelenmiştir (s. 178-180).

Siber zorbalık ve mağduriyet ile problemlili internet kullanımı arasındaki ilişkiler, zorbalık ve mağduriyet yönünden incelenmiştir (s. 180-182).

Yazar, problemlili internet kullanımı ile siber zorbalık arasındaki dindarlığın aracı değişken modeline şematik halde kitapta yer vermiştir (ayrıca bkz. Şekil-3).

Sonuç ve öneriler kısmında yazar, genel bir çerçevede konu kapsamını ve sınırlılıklarını, örneklem bilgilerini, değişkenler arası korelasyon ilişkileri için kullandığı programları belirtmiş ve din adına konuşan, fikir beyan eden, bilimsel çalışmalar yürütenler hakkında sosyal medyanın “linçleme” girişimleri hakkında istatistiksel araştırılmasına vurgu yaparak ölçek çalışmalarının artmasının gerekliliğine değinmiştir (s.189-202).

Sonuç olarak din psikolojisi alanına ilişkin yerli ve yabancı literatür birikimi kullanılarak Türk din psikolojisi literatürüne kazandırılan bu eser/kitap hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında;

(a) *Güçlü yönleri:* (i) Türk din psikolojisi literatürü açısından, çeşitlilik ve zenginlik katması açısından değerli bir çalışma olmuştur. (ii) Dil ve üslup açısından müphem olmayıp üniversite öğrencilerinin konuyu anlayabilmeleri açısından sade ve anlaşılır olması yine güçlü yönlerinden sayabileceğimiz bir durumdur. (iii) Konuyu, ana başlık ve alt başlıklar halinde belli bir metotla ele alması birbirine yakın gibi görünen değişken ve hipotezlerin karışmadan daha net anlaşılmasına yardımcı olması güçlü yönlerindedir diyebiliriz. (iv) Araştırmada kullanılan değişkenlerin bir araya getirilip incelenmesinin ve alanda ilk

araştırma olma özelliğine sahip olması yine güçlü yönlerindedir diyebiliriz.

(b) *Zayıf yönleri:* (i) Araştırmacıların kitapta aradığı kavramları daha hızlı bir şekilde bulabilmeleri için, çalışmanın sonuna dizin bölümü oluşturulmamasını zayıf yönü olarak değerlendirebiliriz. (ii) Araştırma tekniklerinden “nitel ve nicel yöntem kullanılmıştır” ifadesi yerine karma yöntem kullanıldığının beyan edilmemesi araştırma yöntemi açısından eserin zayıf yönü olarak değerlendirilebilir.

(c) *Geliştirilebilir yönleri:* (i) Yazarın öz geçmiş kısmında yazdığı makaleler ve kaleme aldığı diğer eserler ve ilgi alanlarının daha ayrıntılı şekilde yer almaması, Korkmaz hakkında merakın giderilmesi açısından geliştirilebilir. (ii) Alan kavramlarının sözlük karşılığının dipnotta verilmemesi hem dikkati çekmek hem de zenginlik açısından ileriki basımlar için geliştirilebilir.

